

DR. BAKÓ JÓZSEF*

Jogalkalmazási problémák egyes dogmatikai normák és a „nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege” alkotmányos alapelvek találkozása tükrében

2. Elméleti, dogmatikai alapok, a nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege elve

A Btk. mindjárt az 1. §-ban abszolút jellegű tilalomként fogalmazza meg ezeket az Alaptörvényben is lefektetett alkotmányos alapelveket.

Az 1. § (1) bekezdése szerint az elkövető büntetőjogi felelősségét csak olyan cselekmény miatt lehet megállapítani, amelyet – a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai alapján

büntetendő cselekmények kivételével – törvény az elkövetés idején büntetni rendelt. A (2) bekezdés értelmében bűncselekmény elkövetése miatt nem lehet olyan büntetést kiszabni vagy intézkedést alkalmazni, amelyről törvény az elkövetés – vagy a 2. § (2) bekezdés alkalmazása esetén az elbírálás – idején nem rendelkezett.

Az alkotmányos alapelveket megfogalmazó rendelkezések egyetemes értékeket juttatnak kifejezésre, fő irányokat és igényeket fogalmaznak meg, az alkotmány és az alkotmányos berendezkedés lényegét, jellemét, struktúráját döntő módon határozzák meg, ezért ezeket gyakran alkotmányi princípiumokként is jelölik.³

A jogállamiság egyik alapvető követelménye, hogy a közhatalommal rendelkező szervek a jog által meghatározott szervezeti keretek között, a jog által megállapított működési rendben, a jog által a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon szabályozott korlátok között fejtik ki tevékenységüket.⁴

Az Alaptörvény az igazságszolgáltatáshoz kapcsolódó jogok körében nemzetközi jogi dokumentumok mentén XXVIII. cikkének (4) bekezdésében deklarálja, hogy senki sem nyilvánítható bűnösnek és sújtandó büntetéssel olyan cselekmény miatt, amely az elkövetés idején a magyar jog – vagy nemzetközi szerződés, illetve az Európai Unió jogi aktusa által meghatározott körben – más állam joga szerint nem volt bűncselekmény.

Ilyen alapvető nemzetközi jogi normaként minde-

1. Bevezetés

A jogalkalmazásban a közelmúltban elfogadott, új büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény megalkotásáig kétségtelenül a 2013. július 1. napján hatályba lépett, a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) kapta a legkitüntetőbb figyelmet, és ez minden bizonnyal jó ideig nem is változik majd – legfeljebb párhuzamba kerül az eljárásjogi szabályozás kapcsán felmerülő kérdésekkel –, lévén az anyagi jogi kódex által hozott változások a mai napig számos fontos jogkérdésben igényelnek értelmezést.

A hatálybalépés ugyanis minden törvény esetében komoly problémákat vet fel. Az időközi jogszabályváltozások minduntalan arra készítetik a jogalkalmazókat, hogy mindenekelőtt az alkalmazandó büntető jogszabály kérdésében foglaljanak állást.¹ Ennek szükségessége alapvető, akár a jogszabály módosításának igényét is felveti. De addig is a jogértelmezés terén a törvény időbeli hatálya körében elfoglalt álláspont kialakítása nem maradhat el, ami büntető anyagi jogi szabály esetén annak eldöntését igényli, hogy az új törvény hatályba lépése előtt elkövetett, de a hatályba lépése után elbírálendő bűncselekményeknél a bíróság melyik jogszabályt, főszabályként az elkövetéskor hatályos normát, vagy az új büntetőtörvényt alkalmazza.²

* bíró, Debreceni Ítéltábla

¹ Csomós Tamás: Az új Btk. időbeli hatályra vonatkozó rendelkezései a gyakorló jogász szemével, Magyar Jog, 2014/1, 32. o.

² Elek Balázs – Háger Tamás: A perbíró dilemmája az alkalmazandó büntetőtörvényről, Ügyvédek Lapja, 2014/3, 2. o.

³ Petrétei József: Alkotmányi alapelvek az Alaptörvényben, Kodifikáció és közigazgatás, letöltés: kodifikator.hu/.../11-2014-evi-i-szam?...67...jozsef alkotmanyi-alapelve, letöltve 2018. március 14.

⁴ 56/1991. (XI. 8.) AB határozat III/1.

nekelőtt az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülés-
szakán, 1966. december 16. napján elfogadott Polgári
és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányára
szükséges utalni, melynek 15. cikke akként fogalmaz,
hogy senkit sem lehet bűnösnek nyilvánítani olyan
cselekmény vagy mulasztás miatt, amely az elkövetés
idején sem a belső-, sem a nemzetközi jog értelmében
nem volt bűncselekmény. Ugyanígy nem lehet súlyo-
sabb büntetést kiszabni annál, mint amely a bűncse-
lekmény elkövetése idején alkalmazható volt. Amennyi-
nyiben a bűncselekmény elkövetése után a törvény
enyhébb büntetés alkalmazását rendelte el, ennek
előnyeit az elkövető javára érvényesíteni kell.⁵

Hivatkozni kell továbbá az emberi jogok és az alap-
vető szabadságjogok védelméről szóló, 1950. novem-
ber 4-én kelt Római Egyezményre is, melynek 7. cikke
tartalmazza a törvényi rendelkezés nélküli büntetés
kiszabásának tilalmát. E szerint senkit sem szabad el-
ítélni olyan cselekményért vagy mulasztásért, amely
az elkövetése idején a hazai vagy nemzetközi jog alap-
ján nem volt bűncselekmény. Ugyancsak nem lehet a
bűncselekmény elkövetése idején alkalmazható büntet-
ésnél súlyosabb büntetést kiszabni (1. pont). Kivé-
tel ez alól valamely személy bíróság elé állítása és
megbüntetése olyan cselekmény vagy mulasztás mi-
att, amely elkövetése idején a civilizált nemzetek által
elismerett általános jogelvek szerint bűncselekmény
volt.⁶

Miként az Alkotmánybíróság összegezte: Csak az
elkövetéskor hatályos törvény szerint lehet elítélni
(bűnösnek nyilvánítani) és megbüntetni (büntetéssel
sújtani). Ezt követeli meg az Alkotmány 57. § (4) be-
kezdése, és ennek felel meg a Btk.-nak a visszaható
hatály tilalmát kimondó 2. §-a. A bíróság az elkövetés-
kor hatályos törvény szerint bírálja el a bűncselek-
ményt (állapítja meg a büntetőjogi felelősséget, nyil-
vánít bűnössé, ítéel el), a büntetést is eszerint szabja ki,
kivéve, ha új törvény lépett hatályba, amely enyhébb
elbírálást tesz lehetővé, vagy a cselekmény már nem
bűncselekmény, és így nem büntetendő. Ezt követeli
meg a visszaható hatály tilalmát magában foglaló jog-
biztonság elve (előre láthatóság, kiszámíthatóság),
amely a jogállamból folyik, és amelynek logikus elő-
feltétele a törvény elkövetéskori megismerhetősége
(Btk. 2. §). A visszaható hatály kifejezett tilalma mel-
lett az elbíráláskori enyhébb szabály alkalmazásának
előírása a jogállamiság követelményéből fakad. Az Al-
kotmány ugyanis nem engedheti meg alapelveitől ide-
gen normák alkalmazását, még az elkövetéskori tör-
vény alkalmazási főszabálya mellett sem.⁷

3. A kedvezőbb elbírálás kérdése

Az ún. időbeli hatály – a területi és a személyi hatály
mellett – egyike a hatályszabályok egyik fő formájának,
s jelentőségét jól szemlélteti, hogy a törvényben mind-
járt fenti alapelv után, a 2. §-ban került elhelyezésre.
Fő előírása [(1) bekezdés] szerint a bűncselekményt
az elkövetése idején hatályban lévő büntetőtörvény
szerint kell elbírálni. Kivételt jelent, ha a cselekmény
elbíráláskor hatályban lévő új büntetőtörvény szerint
a cselekmény már nem bűncselekmény, vagy enyhé-
ben bírálendő el, mert akkor az új büntetőtörvényt
kell alkalmazni [(2) bekezdés]. További kivételként
említi meg a törvény, hogy az új büntetőtörvényt visz-
szaható hatállyal kell alkalmazni a nemzetközi jog ál-
talanosan elismert szabályai alapján büntetendő cse-
lekmény elbíráláskor, ha az elkövetés idején a magyar
büntetőtörvény szerint nem volt büntetendő [(3) be-
kezdés]. Lényegében ugyanilyen szabályozással bírt a
korábbi Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi
IV. törvény is azzal, hogy az „egyébként az új büntető-
törvénynek nincs visszaható ereje” rendelkezést is
tartalmazta, mely új törvényünkben épp az 1. §-ban
megjelenő alkotmányos alapelvekből következőleg
vált szükségtelemmé.

Az anyagi jogi szabályozásban időről időre tapasztalható
módosítások ennek megfelelően gondos vizsgá-
lódást, elemző tevékenységet kívánnak meg annak
érdekében, hogy helytálló döntéshozatalra kerüljön
sor az alkalmazandó büntetőtörvény körében is.
Mindez bármely módosító novella esetén irányadó.⁸
Példaként az új Büntető Törvénykönyvet illetően a
mai napig aktuális migrációs helyzet negatív tenden-
ciáit követni kívánó módosítás hozható fel a 353. §-ban
szabályozott embercsempészés büntette vonatkozásá-
ban, mely 2015. szeptember 15-i hatállyal a büntetési
tétel felemelését eredményezte.⁹

Az 1978. évi IV. törvénnyel kapcsolatos jogszabályi
változások közül pedig kézenfekvő – hiszen a tanul-
mány további részében hozott példákat is érinti – a
szankciórendszerben és a speciális bűnismétlők kö-
rében megtett módosításokat említeni. Előbbiekre
2010. május 1-jétől, utóbbira már 2009. augusztus 9.
napjától sor került.¹⁰

Mindezek mellett is egyértelmű, hogy a legfajszülő-
sabb jogértelmezési kérdések az 1978. évi törvény ha-
tálya idején elkövetett, de már 2013. július 1. napját
követően elbírálandó bűncselekmények tekintetében
jelentkeznek, mert az új törvény több tekintetben ho-
zott enyhébb szabályozást (így a jogos védelem, mint
büntethetőséget kizáró ok lehetőségeit tágítva, a fel-
tétel szabadságra bocsáthatóság¹¹, vagy az ún. eny-
hítő rendelkezések alkalmazhatósága terén), míg más

⁵ Kihirdetve az 1976. évi törvényerejű rendelettel, ekként 1976. április 22.
napjával belső jogunk része.

⁶ Kihirdetve az 1993. évi XXXI. törvénnyel, hatályos 1993. április 15. nap-
jától.

⁷ 11/1992. (III. 5.) AB határozat IV/4.

⁸ BH 2005.377., BH 1995.72.

⁹ Módosította a 2015. évi CXL. törvény 32. §-a.

¹⁰ A 2009. évi LXXX. törvénybe foglalt novella szerint.

¹¹ Lásd 4/2013. (X. 14.) BK vélemény.

esetekben kifejezetten szigorúbb (példaként ismét a többszörös, illetőleg erőszakos többszörös visszaesőkre vonatkozó rendelkezésekre érdemes utalni).

A Kúria bírói gyakorlatot formáló iránymutatásai szerint halmazatban álló bűncselekmények esetén a Btk. időbeli hatályának alkalmazása során elsődlegesen azt kell vizsgálni, hogy valamennyi vád tárgyává tett cselekmény az új büntető törvényi rendelkezés szerint is bűncselekmény-e. Amennyiben van olyan cselekmény, amely már nem az, akkor ennek jogkövetelményét e cselekményre nézve le kell vonni, és csak a többi bűncselekmény vonatkozásában vizsgálható, hogy azokra nézve összességében az új rendelkezések enyhébb elbírálást tesznek-e lehetővé.¹²

Bűnhalmazatban álló cselekmények esetén tehát annyiban lehet alkalmazni a két jogszabályt, ha egyes cselekmények az elbíráláskor már nem minősülnek bűncselekménynek. Ekkor az elbíráláskor hatályos törvény az irányadó a bűncselekménynek nem minősülő cselekményekre, ennek megfelelően pedig eljárási szakasztól függően bűncselekmény hiánya miatt az eljárás megszüntetésének vagy felmentő rendelkezés meghozatalának van helye. Ezt követően a bűnhalmazatban álló egyéb bűncselekmények vonatkozásában – ha ennek feltételei fennállnak – nincs akadálya az elkövetéskori törvény alkalmazásának.¹³

Ez a kétmozzanatú elemző folyamat elméleti megközelítésből látszólag kombinatív törvényalkalmazást mutat, ami a minden egyes terheltnél külön-külön lefolytatott vizsgálódás során kétségtelenül tilalmazott, mert valamennyi bűncselekményükre nézve vagy az elkövetéskor, vagy az elbíráláskor hatályos jogszabályt egységesen kell alkalmazni.¹⁴

Egyet kell érteni azonban Háger Tamással abban, hogy ez a favor defensionis elvéből következőleg a vádlott javára történik, és csak azokra a cselekményekre vonatkozik, amelyeket az új törvény a továbbiakban már nem tekint bűncselekménynek, nem sértve ezáltal a legalitás elvét. Azonban egyes bűncselekményeknek az új törvényben megjelenő dekriminalizációja miatt számos olyan rendelkezés alkalmazása válna szükségessé, mely terheesebb a vádlottra, mint a fő előírásként alkalmazandó, elkövetéskor hatályos törvény.¹⁵

A második mozzanat kezdeti elemeként – tehát ha a bíró arra a megállapításra jutott, hogy mindkét törvény büntetni rendeli – a vád tárgyát képező cselekmény különös részi tényállásban meghatározott büntetési tételek összevetése szükséges. Értelemszerűen a büntetési tétel felső határában bekövetkezett változás lehet elsődlegesen irányadó, de nemritkán az alsó határ is változhat, és az egyéb joghátrányok is figyelmet kaphatnak.

Ezután nem maradhat el az adott különös részi rendelkezések mellett az általános anyagi jogi szabályozás áttekintése, összevetése sem, ekként foglalva el végső álláspontot az alkalmazandó törvényről.¹⁶

Miként Háger Tamás rámutat, a konkrét magatartást gondolatban mindkét jogszabály szerint el kell bírálni, és azt kell enyhébbnek tekinteni, amelynek alkalmazása enyhébb elbíráláshoz vezet. Az egyes törvényi rendelkezéseket az egyéniesítésnek és az ügy, az elkövető speciális helyzetéhez viszonyítva kell vizsgálni. Az egyéniesítés azonban ekkor sem szakadhat el a lépcsőzetes vizsgálat fő szakaszaitól.¹⁷

Jelentős szerepet tulajdonít a bírói meggyőződésnek és az azt meghatározó logikai, pszichológiai folyamatoknak, de kitér arra is, hogy a bírói ítélet nem függetlenítheti magát a társadalmi elvárásoktól sem, ami különösen a joghátrány megválasztásában ölthet testet, mert azok a büntetés céljaiban is megjelennek, az egyéni és általános megelőzés által.¹⁸

Ezzel együtt is a vizsgálat csak abban az esetben vezethet az új törvény alkalmazásához, ha konkrét – nem csupán feltételezett – alapja van az enyhébb elbírálásnak.¹⁹

Az általános áttekintés zárásaként említést érdemel, miszerint a bíróságnak határozatában részletesen számot kell adnia arról, hogy milyen indokokra tekintettel tért el a fő előírástól, s alkalmazta az elbíráláskor hatályban lévő törvény rendelkezéseit.²⁰ Úgy gondolom, mindez a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvénynek (a továbbiakban: Be.) a határozatok tartalmi követelményeire vonatkozó 258. § (3) bekezdés e) pontjában írtakból is következik, mely előírás nem teljesítése kétségtelenül csak relatív, ám mindenképp eljárási szabálysértést eredményez, mert e nélkül nem követhető egyértelműen az alkalmazandó törvény kapcsán elfoglalt bírói álláspont.

4. Az alkalmazandó törvény problematikája a bírói gyakorlatban

A cselekmény elbírálásakor hatályban lévő új büntető törvény fogalmi köre a büntető anyagi jogi szabályok teljességét felöleli, együtt az adott cselekményre, a büntetőjogi felelősségre, illetve a joghátrányként előírányzott rendelkezésekre, melyek közül a különös részi módosítás mellett az általános részi rendelkezésekben bekövetkezett változtatások figyelembevétele is elengedhetetlen. Azt eldönteni, hogy melyik törvény tesz lehetővé enyhébb elbírálást, nemcsak az alkalmazandó büntetés neme és mértéke alapján, hanem a

¹² BH 2013.232., BH 1995.380.

¹³ BH 2004.304.

¹⁴ BH 2017.78., BH 2010.264., BH 2001.254.

¹⁵ Háger Tamás: A büntető törvény időbeli hatályára vonatkozó rendelkezések, mint alapvető alkotmányos garanciális szabályok. Büntetőjogi Szemle 1015/3. szám 69–70. o.

¹⁶ BH 2014.129., BH 2015.269., BH 2016.192.

¹⁷ Erről részletesebben: Háger: i. m. 73–74. o.

¹⁸ Erről részletesebben: Háger Tamás: A bírói meggyőződés, szubjektív elemek az ítékezésben, Jura, 2014/2, 72–78. o.

¹⁹ BH 2014.201.II.

²⁰ Fővárosi Ítéletábrla 1/2013. (VI. 24.) BK véleménye

büntetőjogi felelősségre vonatkozó összes rendelkezés egybevetésével kell megállapítani.²¹

Viszonylag egyértelmű helyzetet teremt a dekriminalizáció, mely a Btk. 2. § (2) bekezdés első fordulata szerint áttöri a visszaható hatály tilalmát, ami megtörténhet olyan módosító rendelkezések törvénybe foglalásával, amelyek hatályon kívül helyezik az adott elkövetési magatartást büntetendő cselekménynek nyilvánító normát, de ennél is gyakrabban fordul elő, ha a jogalkotó a továbbiakban az adott bűncselekményt már szabálysértésként értékeli. Ezen túl hazánk uniós jogi integrációja is idézett elő dekriminalizációt bűncselekményi tényállások fogalmi elemeinek uniós jogi meghatározásával.²²

Az előző fejezetben említett vizsgálati szempontok ismeretében azt gondolhatjuk, hogy az utóbbi időben fokozatosan szigorodó büntető jogpolitika miatt viszonylag egyszerű annak elhatárolása, hogy amennyiben az új törvény szigorúbb rendelkezéseket tartalmaz az elkövetés idején hatályosnál, ezáltal nem is alkalmazható. A gyakorlat azonban mást mutat, amire mind az 1978. évi IV. törvényt módosító novellák, mind a jelenleg hatályos Btk. értelmezésével kapcsolatban számos példa hozható fel.

4.1.

Egy büntetőügyben a megyei bíróság gazdálkodó szervezet önálló intézkedésre jogosult dolgozója által elkövetett vesztegetés büntetvényében mondta ki bűnösnek a terheltet, ezért 120 napi tétel pénzbüntetésre ítélte. A határozatban megállapított tényállás szerint a vádlotttársa által valótlán tartalmú számlák benyújtása következtében jogtalanul kézhez vett pénzüsszegekkel megvalósított vagyon elleni cselekményt követően a fiktív számlákat befogadó szövetkezeti üzletet vezető terheltnek is juttatott a készpénzből, amit ő némi szabódás után eltett. Az elsőfokú bíróság a terhelt cselekményét az elbíráláskor hatályban lévő - az 1987. évi III. törvény 22. §-ával módosított 1978. évi IV. törvény 252. §-ának (1) bekezdése szerint büntettként értékelte.

A szóban forgó cselekmény elkövetésének napja 1987. április 30. napja volt, az 1987. évi III. törvény pedig 1988. január 1-jén lépett hatályba. Az adott cselekmény megítélését illetően azonban az új törvény szigorúbb rendelkezést tartalmaz, ezért az 1978. évi IV. törvény 2. §-a értelmében annak alkalmazására nem kerülhet sor.

A Legfelsőbb Bíróság ezért az elkövetés idején hatályban volt anyagi jogi rendelkezéseket alkalmazta, és a terhelt cselekményét szövetkezet önálló intézkedésre jogosult dolgozója által köteleességszegéssel elkövetett vesztegetés büntetvényének minősítette.²³

4.2.

Hasonló meggyőződésre jutott a másodfokú bíróság a következő esetben is. A terheltet az elsőfokú bíróság közokirat-hamisítás büntetvényének kísérlete miatt 120 napi tétel pénzbüntetésre ítélte. Tényállása szerint a biztonsági őrként dolgozó terhelt több darab kitöltetlen forgalmi engedélyt vett magához az általa őrzött megyei közlekedési felügyelet műszaki állomásán, az eltulajdonított forgalmi engedély lapokat az érvényesítéshez használt körbélyegzővel lepecsételte, ezáltal alkalmassá tette azokat arra, hogy valótlán adatok bejegyzésével hamis forgalmi engedélyek készüljenek. Néhány hónappal később pedig a forgalmi engedély lapokat - ismerőse révén - eladásra kínálta, ám a nyomtatványokat - melyekben nem eszközöltek változtatást - a nyomozó hatóság lefoglalta.

A védelmi fellebbezések alapján eljáró megyei bíróság mint másodfokú bíróság ítéletével az elsőfokú határozatot akként változtatta meg, hogy a cselekményt közokirat-hamisítás előkészülete vétségének minősítette, egyebekben az ítéletet helyben hagyva. A jogi indoklás körében kifejtette, hogy a terhelt a hamisítás elkövetési magatartását nem kezdte meg, csupán az elkövetéshez szükséges feltételt, vagyis a lebélyegzett forgalmi engedély nyomtatványt biztosította. Cselekménye akkor jutott volna kísérleti stádiumba, ha a nyomtatvány kitöltését egy konkrét gépjármű adataival megkezdi, ekként a terhelt csupán az 1978. évi IV. törvény 274. §-ának (2) bekezdése szerinti közokirat-hamisítás előkészületének a vétsége állapítható meg.

Ez utóbbi jogerős határozat ellen a terhelt javára, felmentés érdekében benyújtott ügyészi felülvizsgálati indítvány alapján eljáró Legfelsőbb Bíróság az indítványt alaposnak találva kifejtette, hogy a közokirat-hamisítás előkészületét büntetni rendelő 1978. évi IV. törvény 274. §-ának (2) bekezdését az 1996. évi LII. törvény 5. §-a iktatta be, mégpedig 1996. szeptember 1-jei hatállyal. Ezt megelőzően - tehát a cselekmény elkövetésének időpontjában, 1995. áprilisában is - a közokirat-hamisítás előkészülete nem volt büntethető. Minthogy az 1978. évi IV. törvény 2. §-a értelmében az új büntetőtörvénynek - kivéve ha a cselekmény nem bűncselekmény, illetve enyhébben büntetendő - nincs visszaható hatálya, a terhelt bűnösségét e bűncselekményben nem lehetett volna megállapítani. Ezért a Legfelsőbb Bíróság az elsőfokú és a másodfokú határozatot hatályon kívül helyezte, és a terheltet a közokirat-hamisítás előkészületének vétsége miatt emelt vád alól felmentette.²⁴

4.3.

Egy másik ügyben az elsőfokú bíróságként eljáró törvényszék az elkövetés idején hatályos 1978. évi IV. törvény alkalmazásával a terheltet bűnösnek mondta ki

²¹ BJD 8422.

²² BH 2009.231.

²³ Legf. Bír. Bf.I.1122/1990., BH 1991.181.

²⁴ Legf. Bír. Bfv.IV.2661/1999/5. sz., BH 2001.159.

2. rb. adócsalás büntetében, és 2. rb. magánokirat-hamisítás vétségében, ezért – halmazati büntetésül – 3 év börtönbüntetésre és 4 év közügyektől eltiltásra ítélte.

A határozat ellen bejelentett fellebbezések alapján az ítéletábla felülbíráta során az elsőfokú ítélet szerinti minősítéssel szemben a cselekményekre az elbíráláskor hatályban lévő Btk.-t alkalmazta, mivel az elkövetéskori és az elbíráláskor hatályban lévő büntetőtörvények ügyben releváns rendelkezéseinek összevetésével azt a következtetést vonta le, hogy összhatásában az elbíráláskori újabb büntetőtörvény rendelkezéseinek alkalmazása kedvezőbb a terheltre nézve.

Határozata jogi indokolásában az ítéletábla leszögezte, hogy az elkövető a *nullum crimen sine lege* elv alapján csak olyan bűncselekmény miatt vonható felelősségre, amely az elkövetés idején hatályban lévő büntető jogszabályba ütközött. A *nulla poena sine lege* elv értelmében pedig nem sújtható szigorúbb büntetéssel az elkövető annál, mint amilyen a jog az elkövetéskor büntetni rendeli.

Az elbíráláskor hatályos Btk. 1. § (1) bekezdése szerint csak az a cselekmény minősülhet bűncselekménynek, amit az elkövetése előtt a törvény büntetendővé nyilvánított. Ez – a miniszteri indokolás szerint – egyrészt az az elkövetéskor hatályos törvény alkalmazását írja elő, másrészt megköveteli, hogy a jogalkotó törvényben határozza meg a bűncselekményeket. A (2) bekezdés rögzíti, hogy az elkövetővel szemben csak olyan büntetőjogi jogkövetkezmény alkalmazható, amelyet a törvény már az elkövetés idején előírt. Ezen szabály értelmében – ahogy arra a miniszteri indokolás is utal – a büntetőtörvény az alapja a büntetés nemének és mértékének. Az elbírálást szigorító büntetőtörvénynek nem lehet visszaható ereje.

Amennyiben az üzletszerűséget az elkövetéskor minősítő körülményként nem határozza meg büntetendőnek a büntetőtörvény, akkor azt utóbb nem lehet annak tekinteni. Az elkövetőnek ugyanis nem kellett az elkövetéskor ezen minősítő körülménnyel számolnia, mivel a „büntetlenséget” biztosította számára a jogalkotó.

Adott esetben arra figyelemmel, hogy az elkövetéskori törvény nem ismerte az üzletszerű elkövetést, az említettek alapján a terhelt cselekményét nem lehet üzletszerűen elkövetettnek és súlyosabban büntetendőnek minősíteni.

Mindezekre tekintettel az ítéletábla a terhelt cselekményeit a Btk. 396. § (1) bekezdés a) pont 3. fordulatába ütköző, és a (4) bekezdés a) pontja szerint minősülő és büntetendő az adóbevétel különösen nagy mértékben csökkentő költségvetési csalás büntetendőnek és 2 rb. – egy esetben – a Btk. 6. § (2) bekezdése szerint folytatólagosan elkövetett és a Btk. 345. §-ába ütköző, aszerint minősülő és büntetendő hamis magánokirat felhasználása vétségének minősítette.²⁵

4.4.

Az elsőfokú bíróság a terhelt testi sértés vétségének kísérletében, lőfegyverrel és lőszerral visszaélés büntetében és lopás vétségében mondta ki bűnösnek, cselekményeit az elkövetés idején hatályos 1978. évi IV. törvény szerint minősítve, ezért halmazati büntetésül 4 év szabadságvesztésre és 4 év közügyektől eltiltásra ítélte.

Az ítélet ellen megalapozatlanság miatt a terhelt terhére bejelentett ügyési fellebbezést a fellebbviteli főügyészség módosított formában tartotta fent, valamint az ítélet további kiegészítésére tett indítványt azzal, hogy a terhelttől az eljárás során lefoglalt hangtompítóval kapcsolatban a bíróság utaljon rá, hogy az tiltott vadászati eszköz, mely az Igazgatási törvény 4. § (1) bekezdés c) pontja értelmében nem engedélyezhető. A terhelt vadászati tilalmi idő alatt követte el a tényállás 2. pontjában írt orvvadászatot. A vad kilövéseivel és eltulajdonításával 200 000 forint kárt okozott, mivel orvvadászat esetén nem az ún. lőtt vad ár, hanem az élő vad ára az irányadó.

A másodfokú nyilvános ülésen a fellebbviteli főügyészség utóbbi indítványával kapcsolatosan még arra utalt, hogy a cselekmény elkövetésekor hatályos büntetőtörvény által szabályozott állatkínzás nem valószínűsíthető, hiszen a terhelt a vad kilövésekor a tiltott hangtompítót nem használta.

A fellebbezésekre tekintettel az ítéletábla a törvényszék elsőfokú ítéletét és az azt megelőző eljárást teljes terjedelmében felülbíráta. Ennek során megállapította, hogy az elsőfokú bíróság vizsgálta az időbeli hatály kérdését is, mely körben elfoglalt álláspontjával a fellebbviteli főügyészség egyetértett. Az ítéletábla viszont a törvényszék ezzel kapcsolatos okfejtését nem tudta osztani. Kifejtette, hogy az elsőfokú bíróság az ítélet indokolásában tényyszerűen utalt arra, hogy az elbírálás idején hatályos Btk. új bűncselekményként szabályozza az orvvadászatot. A tényállás 2. pontjában írt cselekményével a terhelt magatartása ennek a bűncselekménynek valamennyi tényállási elemét kimerítette, így a lopással halmazatban terhére ezt a cselekményt is meg kellene állapítani az elbíráláskori Btk. alkalmazása mellett, de ezt a Btk. 1. § (1) bekezdésében rögzített „*nullum crimen sine lege*” elve kizárja. Helyesen foglalt állást tehát az elsőfokú bíróság abban, hogy olyan cselekmény miatt, amely az elkövetéskor még nem volt bűncselekmény, az elkövető később nem vonható büntetőjogi felelősségre.

Ebből azonban – álláspontjával szemben – nem következik az, hogy ilyen esetben csak az elkövetéskor hatályos törvényt lehet alkalmazni. A Btk. 1. §-ának vizsgálata megelőzi a Btk. 2. §-ának alkalmazását. Először tehát a bíróságnak azt kell eldönteni, hogy a tényállásban írt valamely cselekmény az elkövetéskor büntetendő cselekmény volt-e. Ha arra a megállapításra jutott, hogy az akkori Btk. különös részi szabályozása alá nem tartozott ez a cselekmény, mint az elbíráláskor hatályos Btk. szerinti bűncselekmény, az időbeli

²⁵ Kecskeméti Törvényszék mint elsőfokú bíróság 5.B.250/2012/42. számú, és a Szegedi Ítéletábla Bf.III.407/2013/11. számú ítélete

hatály vizsgálatakor szóba sem jöhet. Példaként ennek az ellenkezőjét hozta fel az ítéletábra, nevezetesen az 1978. évi IV. törvény 2. §-a alapján kialakult töretlen bírói gyakorlat – melyhez képest az új Btk. 2. §-a sem hozott változást – szerint amennyiben a halmazatban lévő bűncselekmények közül egyik cselekmény az elbíráláskor hatályos Btk. szerint már nem bűncselekmény, az eljárás megszüntetésének vagy felmentésnek van helye. A bíróság pedig ezt követően a többi bűncselekményre nézve vizsgálja az alkalmazandó jogszabály kérdését. Ez esetben sem vonja tehát maga után a felmentéshez vezető új Btk. alkalmazása kötelezően a további bűncselekmények vonatkozásában az ezen jogszabály szerinti elbírálást.

Adott esetben megállapítható volt, hogy a terhelttől lefoglalt hangtompító tiltott vadászati eszköz, azonban az irányadó tényállás szerint a terhelt azt nem alkalmazta a vad kilövésekor, vagyis cselekménye nem merítette ki az elkövetéskor hatályban volt állatkínzás tényállási elemeit, így az új Btk. szerint – az állatkínzás tiltott vadászati eszközzel megvalósított fordulatának elkövetési magatartását is magában foglaló – orvvadászatként sem értékelhető. A tiltott vadászati módra nézve, – amely pedig az állatkínzás tényállásából ugyancsak az orvvadászat tényállásába került beemelésre – a vádirati tényállás nem tartalmaz konkrét adatokat, erre az elsőfokú bíróság sem folytatott bizonyítást, így az orvvadászat ezen elkövetői alakzat mellett sem állapítható meg.

Az időbeli hatály kérdésével kapcsolatosan a kifejtetkekből adódóan az ítéletábra is vizsgálta, hogy a terheltre nézve az elkövetéskor vagy elbíráláskor hatályos törvény kedvezőbb-e. Ennek eredményeként arra az álláspontra helyezkedett, hogy a jelenleg hatályos Btk. feltételes szabadságra vonatkozó kedvezőbb rendelkezése miatt ez utóbbi törvény alkalmazása indokolt. Ezért a törvényszék ítéletét megváltoztatta, a bűnösség megállapításával érintett bűncselekményeket az elbíráláskor hatályos Btk. adott jogszabályhelyeinek megfelelően testi sértés vétségének, löfegyverrel, lőszerrel visszaélés büntetének és lopás vétségének minősítette, s miután a minősítésváltozásra figyelemmel a másodfokú eljárásban új büntetés kiszabása vált indokolttá, az első fokon kiszabott büntetést 3 év börtönben végrehajtandó szabadságvesztésre és 3 év közügyektől eltiltásra enyhítette.²⁶

4.5.

Szintén új törvényi tényállással kapcsolatos az az ügy, amelyben a járásbíróság a terheltet folytatólagosan elkövetett lopás vétségének kísérlete miatt 2 évre próbára bocsátotta, döntése során az elkövetés idején hatályos 1978. évi IV. törvényt alkalmazva. Az ítéletben megállapított tényállás szerint a terheltet a vízi rendészet rendőrei 2013. április 17. napján intézkedés alá

vonták, az általa engedély nélkül fogott 7,5 kg halat lefoglalták, s e mellett a 2013. április 10. napján kihelelyezett halászati eszközeit is.

Az ítélettel szemben bejelentett fellebbezés folytán a törvényszék mint másodfokú bíróság felülbírálatá során az időközben bekövetkezett jogszabályváltozásra figyelemmel a Btk. 2. § (2) bekezdésében foglaltak szerint vizsgálta, hogy a cselekmény elbíráláskor hatályban lévő büntetőtörvény, vagy a fő szabály szerinti elkövetéskor hatályos anyagi jogszabály alkalmazandó-e. Ennek során arra a megállapításra jutott, hogy az új törvény rendelkezései nem eredményeznek enyhébb elbírálást, mivel a szabályozott halászati tevékenység védelmére új törvényi tényállás – a Btk. 246. §-ában foglalt orvhalászat – került beiktatásra, mely a lopással halmazatot képez. Ez viszont szigorúbb elbírálást eredményezne. Mindezek alapján a másodfokú bíróság a terhelt cselekményére szintén az 1978. évi IV. törvényt alkalmazta, ám azt befejezettként értékelve, lopás vétségének minősítette, és vele szemben a törvény szerint legenyhébb büntetés kiszabását vagy más intézkedés alkalmazását is szükségtelennel találva, megrovást alkalmazott, ennek megfelelően változtatva meg az elsőfokú határozatot.²⁷

4.6.

Egy másik ügyben²⁸ időközben külföldön jogerős szabadságvesztés büntetését töltő terhelttel – mint többszörös és egyben mint különös visszaesővel – szemben a megyei főügyészség magánlaksértés büntette, tártettesként elkövetett zsarolás büntette, és emberölés büntetének kísérlete miatt emelt vádat a törvényszéken, mely büntetőeljárás a terhelt Magyarországra történő átadásának megtörténteig felfüggesztésre került.

Időközben a járási ügyészség egyedi azonosító jel meghamisításának büntette miatt újabb vádat emelt a járásbíróságon a terhelttel szemben, mely bűncselekményt szintén mint többszörös visszaeső követett el.

Miután a terhelt átadására sor került az osztrák hatóságok részéről, a törvényszék az eljárás folytatását rendelte el, majd a járásbíróság megkeresésére, még a tárgyalás előkészítése során az előtte folyamatban lévő ügyhöz egyesítette az egyedi azonosító jel meghamisításának büntette miatt indult büntetőügyet. Említést érdemel, hogy az elsőfokú bíróság egyesítést kimondó határozata ellen az arra jogosultak egyike sem élt fellebbezéssel.

A törvényszék egyesítő rendelkezés jogerőre emelkedését követően értelemszerűen a terhelttel szemben emelt vádat a továbbiakban egységesen, egy eljárás keretében vizsgálta, majd a lefolytatott bizonyítása eredményeként hozott elsőfokú ítéletével a terheltet a 2009. április 6. napján elkövetett emberölés

²⁷ Miskolci Törvényszék mint másodfokú bíróság 3. Bf.1459/2013. sz., EBD 2015.B.24.

²⁸ Debreceni Törvényszék mint elsőfokú bíróság 19.B.734/2013/117. számú, és a Debreceni Ítéletábra Bf.II.659/2015/25. számú határozata

²⁶ Veszprémi Törvényszék mint elsőfokú bíróság 10.B.966/2012/38. számú, és a Győri Ítéletábra Bf.52/2014/8. számú határozata

büntetének kísérletében²⁹, társtettesként elkövetett önbíráskodás büntetésében³⁰, társtettesként elkövetett személyi szabadság megsértésének büntetésében³¹, társtettesként elkövetett magánlaksértés büntetésében³², és a 2012. január 18. napján elkövetett egyedi azonosító jel meghamisításának büntetésében³³ mondta ki bűnösnek. Ezért a terheltet – mint többszörös visszaesőt³⁴ – halmazati büntetésül 11 év fegyházbüntetésre és 10 év közügyektől eltiltásra ítélte. A D-i Városi Bíróság ítéletével jogerősen kiszabott 11 hónap börtönbüntetés végrehajtása során engedélyezett feltételes szabadságot megszüntette, megállapítva azt is, hogy a terhelt nem bocsátható feltételes szabadságra.

A másodfokon eljáró ítéletábrla Be. 348. § (1) kezdése szerint folytatott teljes körű revíziója a minősítés felülbírálatához tartozóan kiterjedt arra is, hogy a Btk. 2. §-ában írtakra figyelemmel az elkövetés vagy elbírálás idején hatályos anyagi jogi rendelkezések kedvezőbbek-e a terhelt számára. Ebben a körben megállapította, hogy az elsőfokú bíróság a hatályszabályokra tényszerűen kitért, és alapvetően helyes álláspontot foglalt el, amikor úgy találta, hogy összhatásaiban egyik terheltre nézve sem tekinthető enyhébbnek az új jogszabály, sőt ellenkezőleg, kifejezetten hátrányosabb következményeket irányoz elő.

A határozat ebben a körben adott indokolását az időbeli hatály tekintetében viszont kiegészítette. E tekintetben rögzítette, miszerint az elbírálás idején hatályos büntető kódex a terheltre nézve alapvetően hátrányosabb, ezért alkalmazása bizonyosan kizárt, következésképp – a fő előírás szerinti – elkövetéskor hatályos büntető törvény alapján kell az általa elkövetett cselekményeket elbírálni [Btk. 2. § (1) bekezdés]. Az elsőfokú ítélet azonban nem tért ki arra, hogy melyiket tekintette az elkövetés idején hatályos büntető törvénynek, sőt a hatályszabályok körében előadotakból az következett, hogy a terhelt esetében is a 2009. április 6. napján hatályban volt anyagi jogszabályt vélte alkalmazandónak. Hiszen annak rendelkezéseit együttesen vetette össze az ügy fellebbezéssel érintett további terheltjével, illetőleg hivatkozott a középértékes szempontok jelentőségére is, de más okokat már nem említett.

E vonatkozásban az ítéletábrla a fellebbeviteli főügyészség érvelését fogadta el, mely szerint a terhelnél alapvetően a 2012. január 18. napján hatályos szabályok lennének az irányadók. Ennek indoka épp az elsőfokú bíróság által eszközölt és a párhuzamosan folyamatban lévő ügyeket összeegyesítő döntésben keresendő. Az egyesítés alapvető jelentőséggel bírt, hiszen az ügyek elbírálása a továbbiakban egységesen történt, a terhelt büntetőjogi felelősségéről egyetlen határozat, a fellebbezésekkel támadott elsőfokú íté-

let rendelkezett. Utóbbi a bizonyítási eljárás eredményeként azt állapította meg, hogy a terhelt 2009. április 6. napján P. R. S. sértett sérelmére követett el bűncselekményeket, míg 2012. január 18. napján eltulajdonított rendszám táblát használt fel, ezért a fő előírás szerinti törvény az ide vonatkozó bírói gyakorlat ismeretében valóban a 2012. január 18. napján hatályos 1978. évi IV. törvénnyel elfogadott Büntető Törvénykönyv. Valamennyi bűncselekményre nézve ugyanis a legutóbb megvalósított bűncselekmény elkövetése idején hatályos törvény alkalmazásának van helye.³⁵

A 2012. január 18. napján hatályos anyagi jogi szabályok szerint azonban a terhelt erőszakos többszörös visszaesői minőségét kellett volna megállapítani, mégpedig az ítéletábrla másodfokú ítéletében levezetett, törvényi rendelkezések által megkívánt láncolat alapján.

E tekintetben az elsőfokú bíróság ítéletének indokolása pusztán csak arra utalt, hogy a terhelt többszörös visszaesői minősége mellett egyben különös visszaeső is.

Az erőszakos többszörös visszaesői kategóriát a büntető anyagi jogi szabályok közé a 2009. évi LXXX. törvénnyel elfogadott novella iktatta be. E törvény 42. § (5) bekezdésével 2009. augusztus 9. napjától hatályos 1978. évi IV. törvény 137. § 17. pontja szerint tehát erőszakos többszörös visszaeső az a többszörös visszaeső, aki mindhárom alkalommal személy elleni erőszakos bűncselekményt követ el. Indokát az adta, hogy akit korábban kétszer személy elleni erőszakos bűncselekmények elkövetése miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték, és ismételen elkövet egy személy elleni erőszakos bűncselekményt, az fokozott veszélyt jelent a társadalomra, így indokolt az is, hogy szigorúbb szabályok vonatkozzanak rá. A törvény felsorolással határozza meg, hogy mely különös részi tényállásokat tekint személy elleni erőszakos bűncselekménynek. Kitekintőként említésre érdemes, hogy ez a felsorolás például nem tartalmazza a garázdaságot, de ennek a törvényalkotó logikus és egyértelmű magyarázatát is adta. Nevezetesen az utóbbi bűncselekmény elkövethető akár dolog elleni erőszakkal is és ilyen esetben nyilvánvalóan nem valósul meg személy elleni erőszakos bűncselekmény. Ha viszont a garázdaságot személy elleni erőszakkal követik el, akkor amennyiben a garázdaság büntetési tétele kisebb, mint a testi sértésé, a garázdaság szubszidiaritása folytán testi sértést kell megállapítani. Abban az esetben pedig, ha a garázdaság büntetési tétele azonos vagy magasabb, mint a testi sértésé, akkor a két bűncselekmény valóságos halmazata megállapításának van helye. Személy elleni erőszakkal elkövetett garázdaság tehát soha nem áll önmagában, ilyen esetekben a testi sértést is mindenképpen értékelni kell.³⁶

Az idézett törvényszakasz ennek megfelelően taxa-

²⁹ 1978. évi IV. törvény 166. § (1) bekezdés

³⁰ 1978. évi IV. törvény 273. § (1) bekezdés

³¹ 1978. évi IV. törvény 175. § (1) bekezdés

³² 1978. évi IV. törvény 176. § (1) bekezdés, (2) bekezdés a) pont, (4) bekezdés

³³ 1978. évi IV. törvény 277/A. § (1) bekezdés a) pont

³⁴ 1978. évi IV. törvény 137. § 16. pont

³⁵ BH 2002.467.

³⁶ A 2009. évi LXXX. törvény indokolása a korábbi Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról.

tíve rögzíti a személy elleni erőszakos bűncselekmények körét, azok között nevesítve a vizsgált ügyben releváns emberölést (166. §), a testi sértést (170. §), a személyi szabadság megsértését (175. §) és a hivatalos személy elleni erőszakot [229. § (1)–(6) és (8) bekezdés]. Egyébként az elbíráláskor hatályos Btk. 459. § (1) bekezdés 27. pont c), d) és i) alpontjai is tartalmazzák ezen bűncselekményeket, szintén személy elleni erőszakos bűncselekményként jelölve azokat. Az adott törvényhely mellett irányadónak tekintett 83/2010. számú Bk. vélemény szerint az erőszakos többszörös visszaesés a többszörös visszaesés speciális esete, gyakorlatilag egy „különös többszörös” visszaesői kategória az erőszakos személy elleni bűncselekmények körén belül. Meghatározása szükségképpen magában foglalja a többszörös visszaesőkenti elítélés minden elemét azzal a többlettel, hogy már a visszaesést megalapozó egy korábbi elítélés is személy elleni bűncselekmény miatt történt. A többszörös visszaeséshez vezető három éven belüli láncolatlan elítélések nyújtanak alapot az 1978. évi IV. törvény 137. § 17. pontja szerinti elkövetői minőség megállapításához.³⁷

Adott esetben a terheltre azt lehetett megállapítani, hogy a Gy.-i Városi Bíróság 1999. november 11. napján jogerőre emelkedett határozatával más bűncselekmény mellett hivatalos személy elleni erőszak büntette miatt ítélte végrehajtandó szabadságvesztésre (első erőszakos bűncselekmény miatti elítélés). E büntetését további szabadságvesztésekkel együtt a Gy.-i Városi Bíróság összbüntetésbe foglalta, az összbüntetés tartamát 4 év 7 hónap 15 nap börtönben állapította meg, melyből a terhelt feltételes szabadság kedvezményével 2004. január 1. napjával szabadult.

Az ettől számított három éven belül – sőt a feltételes szabadság tartama alatt – azonban 2005. május 15. napján újabb erőszakos bűncselekményt követett el. Hiszen a Gy.-i Városi Bíróság és a B. Megyei Bíróság, mint másodfokú bíróság 2006. június 21. napján jogerős ítéleteivel ezúttal társtettesként, aljas indokból elkövetett személyi szabadság megsértésének büntette és társtettesként, aljas indokból elkövetett könnyű testi sértés büntette miatt, mint visszaesőt ítélte börtönbüntetésre, kimondva, hogy nem bocsátható feltételes szabadságra (második erőszakos bűncselekmény miatti elítélés). A terhelt ebből a büntetéséből – mely a Gy.-i Városi Bíróság összbüntetési ítéletének egyik alapítéletét képezte – 2008. december 18. napján kitöltve szabadult.

Nyilvánvaló tehát, hogy a jelen ügyben elbírált újabb erőszakos bűncselekménye – emberölés büntettének kísérlete és társtettesként elkövetett személyi szabadság megsértésének büntette – elkövetéséig (2009. április 6. napjáig) a törvény szerint előírt három év megint nem telt el.

Következésképp a terhére rótt és az egyesítő rendelkezés következtében egy eljárásban elbírált bűncselekmények miatt a fő előírás szerinti elkövetéskor,

tehát a 2012. január 18. napján hatályos törvényt vizsgálva a terhelt bűnismétlői minőségét az első fokon rögzítettek helyett erőszakos többszörös visszaesőként kellett volna meghatározni.

A 2012. január 18. napján hatályos 1978. évi IV. törvény további rendelkezéseit áttekintve az elsőfokú ítéletben is megjelenő, ugyancsak az egyesítésre visszavezethető feltételes szabadság megszüntetése és a feltételes szabadság lehetőségéből történő kizárás mellett ez a jogszabály más hátránnyal is járt volna a terhelt számára. Nevezetesen az 1978. évi IV. törvény 97/A. §-ában foglaltak alkalmazásával, mely szerint az erőszakos többszörös visszaesővel szemben az erőszakos többszörös visszaesőkenti minősítést megalapozó súlyosabban büntetendő személy elleni erőszakos bűncselekmény büntetési tételének felső határa szabadságvesztés esetén a kétszeresére emelkedik. Ha a büntetési tétel így felemelt felső határa a 20 évet meghaladja, az elkövetővel szembeni életfogytig tartó szabadságvesztést kell kiszabni. Adott esetben a legsúlyosabb bűncselekmény az emberölés büntettének kísérlete, melynek 15 évben meghatározott felső tételét kell a kétszeresével emelni, ám a felemelt felső határ nyilvánvalóan meghaladja a 20 évet, tehát a terhelttel szemben életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabását írta volna elő a törvény. E büntetésből ugyan az 1978. évi IV. törvény 47/A. § (2) bekezdése szerint a feltételes szabadság lehetősége adott, ám annak legkorábbi időpontját legalább 20 évben kellett volna meghatározni. Az elbíráláskor hatályos Btk. ide vonatkozó rendelkezései gyakorlatilag hasonló szabályozást tartalmaztak azzal a megjegyzéssel, hogy még hátrányosabbak is, ugyanis életfogytig tartó szabadságvesztés esetén a feltételes szabadság legkorábbi időpontja az elbíráláskor hatályos törvény szerint 25 év.

A fentiek összegzéséeként kimondható volt, hogy az elsőfokú bíróság által hozott, ügyeket egyesítő rendelkezés csakis hátrányos helyzetet teremtett a terhelt számára, hiszen egyedül az újabb bűncselekményt, az egyedi azonosító jel meghamisításának büntettét követte el feltételes szabadság hatálya alatt, mely tény nemcsak ennek a kötelező megszüntetésével járt, hanem az adott ügyben kiszabásra került határozott tartamú szabadságvesztésnél a feltételes szabadság lehetőségéből is kizárt lett. Valamint a 2012-ben hatályos 1978. évi IV. törvény szerint erőszakos többszörös visszaesőnek is minősült, az emelt büntetési tételket pedig a fent említettek szerint életfogytig tartó szabadságvesztést eredményezett volna.

Az ítélet tábla a terhelt előéleti adataira kiterjedő részbizonyítást folytatott, melynek eredményeként tetten érhető, fent idézett láncolatot felismerve a fellebbviteli főügyészség azt indítványozta, hogy a terheltre a 2012. január 18. napján irányadó büntetőtörvényt az erőszakos többszörös visszaesői minőségre vonatkozó szabályok figyelmen kívül hagyásával alkalmazza a bíróság, lévén a terhére rótt erőszakos bűncselekmények idején e szabály tényszerűen még nem volt hatályos. Azonban eme érvelés ellen hatott az a

³⁷ 83/2010. BK vélemény az erőszakos többszörös visszaesőkről

már érintett vizsgálati szempont, hogy a Btk. 2. §-a csak az elkövetéskori és elbíráláskori törvény közötti választás lehetőségét teremti meg³⁸, és valamennyi bűncselekményre nézve vagy az elkövetéskor, vagy az elbíráláskor hatályos jogszabályt egységesen kell alkalmazni, ezeknek az összehatásában való értékelése szükséges, de a büntető anyagi jogi rendelkezések kombinatív alkalmazására nem kerülhet sor (BH 2001.254.).

Az elsőfokú bíróság egyesítő rendelkezése az irányadó törvényhelyben rögzítettek közül³⁹ tehát kizárólag a személyi összefüggésre volt alapítható, ám semmilyen egyéb eljárási érdek folytán nem lehetett célszerű, avagy indokolt. Ellenkezőleg, az egymástól távoli elkövetési időpontok, és legfőképp az ezt felölelő időszakban tetten érhető, fokozatosan – különösen az erőszakos bűncselekményeket elkövető bűnismétlők esetében – szigorodó büntetőjogpolitika ismeretében kifejezetten kerülni is kellett volna.

Az egyesítéshez fűződő következmények nemcsak méltánytalan hátránnyal jártak, hanem az ismertettek szerint az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdéséből, és a nulla poena sine lege elvéből következő alkotmányossági alapelvekbe ütköztek, mely helyzetet az ítéletábrának orvosolnia kellett. Ugyanakkor a másodfokú bíróság a Be. 348. § (1) bekezdésére alapítottan a fellebbezéssel megtámadott ítéletet annak egészében bírálja felül. Adott esetben a terhelt bűnösségének megállapítására több időpontban elkövetett bűncselekmények miatt került sor, ám egy eljárás keretein belül, egységes büntetés kiszabásával. Ebből következik, hogy a másodfokú elkülönítés és ügyeinek külön-külön történő felülbírálatára nem lett volna lehetséges.

A cselekményeket vizsgálva, az elkövetési időket figyelembe véve a 2009. április 6. napján hatályos 1978. évi IV. törvény az emberölés büntetéként kísérletét 5 évtől 15 évig, a tártettesként elkövetett önbíráskodás büntetéként 1 évtől 5 évig, a tártettesként elkövetett személyi szabadság megsértésének büntetéként 3 évig, a tártettesként erőszakkal, éjjel elkövetett magánlakásértés büntetéként 5 évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegette. Az egyesítésre figyelemmel irányadó, 2012. január 18. napján hatályos büntetőtörvény alkalmazása esetén e bűncselekményekhez kizárólag további 1 rendbeli, egyedi azonosító jel meghamisításának büntetéként társult, melynek büntetési tétele 3 évig terjedő szabadságvesztés. Látható tehát, hogy a mindenképp alkalmazandó 1978. évi IV. törvény 97. § (1) bekezdése és 85. § (2)–(3) bekezdései szerinti halmazati büntetéskiszabás során a túlnyomórészt erőszakos és magas tárgyi súlyú, fokozottan társadalomra veszélyes bűncselekmények mellett a közbizalom elleni bűncselekménynek a büntetőjogi felelősségre vonás szempontjából elviekben elenyésző a jelentősége, ám adott esetben mégis a fentebb említett súlyos hátrányokat eredményezte volna.

A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény az officialitás (és a legalitás) elvének maradéktalan alkalmazásának a követelménye alól célszerűségi okból taxatíván felsorolt esetekben kivételt enged. Feljogosítja a büntetőügyekben eljáró hatóságokat arra, hogy mellőzzék a bűncselekmény üldözését, a vádemelést, illetve az elbírálását annak ellenére, hogy büntetőeljárás akadály nem áll fenn. Ezek az ún. oportunitás esetei. Az oportunitás körébe tartoznak azok az esetek, amikor a törvény arra figyelemmel jogosítja fel a hatóságokat az eljárás megindításának a mellőzésére, a bizonyítás mellőzésére, a vádemelés részbeni mellőzésére, illetve a már megindított eljárás megszüntetésére, hogy az e rendelkezéssel érintett cselekmény/ek/nek az elkövetett (az eljárás tárgyát képező) jelentősebb súlyú bűncselekmény/ek/ mellett a vádlott felelősségre vonása szempontjából nincs jelentősége.⁴⁰ Az ilyen rendelkezések alkalmazásának értelemszerűen az az általános feltétele, hogy anyagi bűnhalmazatban álló cselekmények miatt induljon (folyjon) az eljárás. A jelentősebb súlyú bűncselekmény fogalmának a meghatározása körében a bűncselekmények absztrakt és konkrét tárgyi súlyát (társadalomra veszélyességét) egyaránt értékelnie kell a büntetőügyekben eljáró hatóságoknak. A bűncselekmények absztrakt tárgyi súlyának értékelése a jogalkotó feladata és az egyes bűncselekményekhez kapcsolt büntetések nemében és mértékében ragadható meg. Az egyes bűncselekmények absztrakt tárgyi súlya azonban még nem igazítja el a jogalkalmazót abban a kérdésben, hogy mit tekintsen jelentősebb súlyú bűncselekménynek, sem pedig abban, hogy milyen az az enyhébb tárgyi súlyú bűncselekmény, amelynek a vádlott felelősségre vonása szempontjából nincs jelentősége. Ezért a vizsgált rendelkezések alkalmazásának feltételei mindig csak a konkrét esetek konkrét körülményeihez igazodóan határozhatók meg. Ha az eljárás gyorsításával, a költségek csökkentésével, a tanúk kíméletével stb. meghatározható előnyök nem érhetőek el, mert pl. a bíróság a teljes körű bizonyítást lefolytatta és a vádlott büntetőjogi felelősségét megalapozó tényállást megállapította, akkor nincs olyan társadalmilag kompenzálható előny (és ezzel együtt elkerülhető hátrány), amely a legalitás elvének áttörését indokolhatná. Ilyen esetekben az oportunitás eseteinek alkalmazása a törvény alapvető rendelkezéseinek a sérelmével járna.⁴¹

A szemléltetett ügyben az ítéletábrán azonban úgy találta, hogy az egyedi azonosító jel meghamisításának büntetéként kapcsán az elsőfokú határozat tényállása a Be. 351. § (2) bekezdés a) pontjában írt felderítetlenségben is szenved. Az elsőfokú bíróság e bűncselekmény bizonyítása terén mindössze egyetlen tanút idézett a tárgyalásra, aki azonban a terheltre fűződő hozzátartozói viszonyából fakadó mentességi jogával élve – arra jogosultan – megtagadta a vallomástételt. Következésképp vallomása nem is volt figyelembe ve-

³⁸ BH 2015.270.

³⁹ Be. 72. § (2) bekezdés

⁴⁰ Lásd. Be.187. § (1) bekezdés, 220. § (1) bekezdés, 267. § (1) bekezdés g) pontja, 306. §, 332. § (2) bekezdés

⁴¹ Legf. Bír. Bhar.II.1.064/2007/8. sz.

hető a tényállás megállapításához, ahogyan arra az elsőfokú ítélet is kitért. A törvényszék azonban e tény ismeretében sem folytatott további személyi bizonyítást, hanem csak az okirati bizonyítékokat értékelte a terhelt vallomása mellett, ezzel figyelmen kívül hagyta a Be. 118. § (2) bekezdésében foglalt előírást – mely szerint a terhelt beismerése esetén is meg kell szerezni az egyéb bizonyítékokat –, továbbá annak tényét, hogy a nyomozás során a hozzátartozón kívül több olyan tanú került kihallgatásra a kérdéses rendszám-tábla el tulajdonításával és használatával kapcsolatban, akik releváns információval rendelkeztek. Mindez azonban felderítetlenségből adódóan a bizonyítás olyan mérvű folytatásának igényét vetette fel, mely nélkül a II. számú tényálláshoz megalapozatlanság társult, de ennek kiküszöbölése alapvetően a ténymegállapító elsőfokú bíróság jogköréhez tartozott volna.

Mindezek alapján az ítéltábla a Be. 377. §-a alapján eljárva a Be. 332. § (2) bekezdése szerint az egyedi azonosító jel meghamisításának büntetése vonatkozó részében az elsőfokú ítéletet hatályon kívül helyezte, és az e bűncselekmény miatti büntetőeljárást megszüntette. Döntését azzal indokolta, hogy egyrészt utóbbi bűncselekménynek a terhelt terhére rótt jóval súlyosabb megítélésűek mellett nincs érdemi jelentősége a büntetőjogi felelősségre vonás szempontjából. Másfelől a II. számú tényállásban írt bűncselekmény objektív bizonyításával, a tényállás teljes körű felderítésének igényével szükségszerűen együtt járó tanúkihallgatásokkal, bűnügyi költség emelkedésével és az eljárás további elhúzódásával szemben az eljárás megszüntetése valóban olyan társadalmilag kompenzálható előnnyel járt, mellyel a felsorolt hátrányok elkerülhetők voltak. Közelebről az egyedi azonosító jel meghamisításának büntetése miatti büntetőjogi felelősségre vonás, mint a legalitás elvének érvényesítése helyett adott esetben az opportunitás elvének alkalmazása – az eljárás részbeni megszüntetése – jelentett kézzel foghatóbb előnyt a társadalom számára.

Fentiekből az is következett, hogy a 2009. április 6. napján hatályos elkövetéskori büntetőtörvény alkalmazásának már az érintett terhelt esetében sem mutatkozó akadály, s bűncselekményeinek jogi minősítése is törvényesnek bizonyult. Ekként az ítéltábla az idézett megszüntető rendelkezés mellett az elsőfokú határozat további részeit érdemben felülbírálván a terhelttel szemben kiszabott fegyházbüntetést 13 évre súlyosította, míg a D-i Városi Bíróság ítéletével jogerősen kiszabott 11 hónap börtönbüntetés végrehajtása során engedélyezett feltételes szabadság megszüntetése, valamint a feltételes szabadságra bocsátásból való kizárás tárgyában hozott rendelkezéseket mellőzte, egyebekben helybenhagyva a törvényszék ítéletét.

A büntetőeljárás részbeni megszüntetése folytán a másodfokú ítélet ellen a Be. 367/A. § és a Be. 386. § (1) bekezdés a) pontjában írtak szerint – az enyhítést célzó védelmi perorvoslatok mellett – az adott rendelkezést sérelmező ügyészi fellebbezés bejelentésére is sor került, ám utóbbit a Legfőbb Ügyészség a Be. 389. § (3)

bekezdése alapján visszavonta. Ismerte a legfőbb ügyészi fórum jogértelmezés körében elfoglalt kitüntetett szerepét, gyakorlatát, mindez egyértelműen a másodfokú bíróság álláspontjának helyességét támogatta.

5. Záró gondolatok

Látható, hogy az időbeli hatály vizsgálata kiemelt figyelmet igényel minden jogalkalmazótól, mely körben különösen fontos szerep hárul a bírákra. A törvény általában az eljáró bíróság belátására bízta, hogy mikor egyesíti, illetve különíti el az ügyeket. A már fentebb említett célszerűségi, személyi összefüggést mutató érvek mellett azonban – mint a tanulmányomban felhozott utóbbi példa is mutatta – más szempontok szintén döntő szerepet kaphatnak. Köztük elengedhetetlen a tárgyalt bűncselekményekre és érintett terheltekre vonatkozó büntetőjogi szabályok és az alapvető alkotmányos normák koherenciájának vizsgálata.

Természetesen ezt nem csak az idézett egyesítés indokoltságával összefüggésben kell megtenni. A helyes bírói gyakorlatot hordozó eseti döntések tükrében a bíróságnak arra, hogy az elkövetéskori vagy az elbíráláskori büntetőtörvény kedvezőbb-e a vádlottra nézve, nem csupán az ügydöntő határozat meghozatalakor, hanem a vádemeléstől kezdődően, azaz a tárgyalás előkészítése során, majd a tárgyalás folyamán mindvégig – az ügydöntő határozat meghozatala előtt is – figyelemmel kell lennie. Amennyiben szükséges, le kell vonnia minden anyagi jogi és eljárásjogi következményt az eljárás mikénti lefolytatása kapcsán.⁴²

A jogalkotónak minden esetben a társadalmi normákra szabott jogszabályokat kell hoznia, a jogbiztonság követelményeinek megfelelő jogrendszer működtetése ossztársadalmi alapvető érdek. Egyetértek Blaskó Bélával abban, hogy a büntető jogszabálynak különösképp koherensnek kell mutatkoznia, belső rendszerében figyelemmel kell lennie a joglogika, dogmatika alapvető szabályaira. A Btk. rendelkezéseinek, különösen pedig a büntetőjogi felelősségre vonás feltételeire vonatkozó általános részi normáknak összefüggő, összeegyeztethető, ellentmondások nélküli rendszerként kell megjelennie. A büntetőjog kötöttsége jogi értelemben valójában kettős, mely egyfelől azt kívánja meg, hogy a büntető jogszabály legyen koherens az aktuális Alkotmánnyal, másfelől legyen koherens az aktuális joglogikai követelményekkel.⁴³

Természetesen a jogot alkalmazó bíró lehetőségei e téren jóval kötöttebbek, mint a jogalkotóé, de ha olyan fokú ellentmondásokat észlel az alkalmazni kívánt törvényben, amelyeket tanulmányomban igyekeztem vázolni, akkor saját eszközeivel törekednie kell az alkotmányos alapelvek mindenkor megtartására. ■

⁴² BH 2017.254.

⁴³ Blaskó Béla: Néhány gondolat büntetőjogról, alkotmányosságról, Tanulmányok Tóth Mihály professzor 60. születésnapja tiszteletére, Pécs 2011. 94. o.